

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ЩОДО РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ РЕГІОНУ

Стаття присвячена одній з актуальних проблем: посиленню конкурентоспроможності регіону та використанню його конкурентних переваг при формуванні стратегічних напрямів розвитку регіону. Особлива увага приділяється формуванню методологічного підходу, що дозволить максимально ефективно вирішити дане завдання органами місцевої влади, визначаються його складові та етапи впровадження.

Статья посвящена одной из актуальных проблем: повышению конкурентоспособности региона и использованию его конкурентных преимуществ при формировании стратегических направлений развития региона. Особое внимание уделяется формированию методологического подхода, позволяющего максимально эффективно решить данную задачу органами местной власти, определяются его составляющие и этапы реализации.

The article is sanctified to one of issues of the day: to strengthening of competitiveness of region and use of his competitive edges at forming of strategic directions of development of region. Special attention is paid to the formation of the methodology that will allow the local authorities to solve this problem efficiently as possible. The author has defined its components and stages of introduction of the methods.

Ключові слова: конкурентоспроможність, конкурентні переваги, регіон, методологічний підхід.

В аспекті сучасних процесів інтеграції та глобалізації світового простору на перше місце часто виходять питання конкурентоспроможності країни, яка, у свою чергу, багато в чому визначається показниками конкурентоспроможності її регіонів. Конкурентоспроможність як в регіональному розрізі, так і на загальнодержавному рівні, а також фактори, що її визначають на різних етапах економічного циклу, вже довгий час перебувають у центрі уваги економістів та політиків, у зв'язку з тим, що саме від відповідності реальній дійсності параметрів конкурентоспроможності залежить обґрунтованість стратегічних рішень, прийнятих на різних рівнях державної влади.

Важливого значення при цьому набувають притаманні кожному регіону конкурентні переваги, що забезпечують пріоритет його розвитку в сучасних умовах конкуренції. Тому одне із найважливіших завдань органів управління регіону полягає в цілеспрямованій діяльності з виявлення, формування та ефективного використання конкурентних переваг.

Сьогодні питання регіонального розвитку є одним з найбільш актуальних і знайшло своє відображення у наукових працях багатьох дослідників. Так, вагомий внесок у розроблення концептуальних засад забезпечення конкурентоспроможності регіонів зробили О.Ю.Агафоненко, В.Е.Будяков [7], В.Н.Василенко, П.Ю.Беленький, В.І.Шевченко-Марсель, О.О.Другов [4, 5], О.В.Бурдяк [6], С.В.Мочерний [9], І.І.Єресько [10], І.О.Дегтярьова [8] та ін. Однак питання побудови комплексної системи методичного забезпечення стратегічного планування на регіональному рівні із урахуванням конкурентних переваг регіону залишається відкритим. Тому метою даної статті є дослідження ролі конкурентних переваг у системі стратегічного управління соціально-економічним розвитком регіону.

Цілями написання даної наукової статті стали аналіз теоретичних засад та оцінка вітчизняної системи методичного забезпечення стратегічного планування регіонального розвитку, виявлення її недоліків і визначення шляхів удосконалення з позиції реалізації конкурентних переваг.

При написанні наукової роботи використовувались такі методи дослідження: метод синтезу та аналізу, системно-структурний, статистичних оцінок, планування, спостереження.

Управління складними системами, до яких відноситься і соціально-економічна система регіону, вимагає грамотного менеджменту, заснованого на стратегічному мисленні, із застосуванням передових досягнень науки управління. Досвід України показує, що прийняті на даному рівні управління рішення, як правило, не носять системного характеру, часто увага акцентується на розв'язання якої-небудь однієї проблеми, в той час як інші, не менш значущі напрямки втрачають підтримку. Тому важливим методологічним завданням є розробка інструментарію, що дозволить органам управління оперативно оцінювати внутрішні можливості регіону, виявляти сховані резерви й підвищувати ефективність діяльності.

Методичні рекомендації, що встановлюють єдиний порядок та основні засади розроблення стратегій регіонального розвитку, затверджено наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, яке здійснює функції з методичного забезпечення процесу розроблення стратегії регіонального розвитку [2]. Відповідно до зазначених методичних рекомендацій формування регіональних стратегій розвитку відбувається за наступними етапами (рис. 1).

Аналіз даної методики дозволяє виділити такі переваги: 1) методика затверджена нормативно-правовим актом центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики, що, у свою чергу, позитивно впливає на активізацію процесів стратегічного планування в областях, Автономній Республіці Крим, містах Києві та Севастополі; 2) методичними рекомендаціями встановлено єдиний порядок та послідовність розроблення регіональних стратегій розвитку; 3) основні принципи розроблення відповідають загальноприйнятим у світовій практиці; 4) у методиці гармонійно визначено типовий зміст регіонального стратегічного плану, дотримання структури якого може забезпечити ефективність подальшої реалізації розроблених стратегічних планів.

Незважаючи на наявність означених переваг, слід також звернути увагу на недоліки вітчизняної методики формування стратегічних планів регіонального розвитку.

На жаль, у вітчизняній методиці відсутній інструментарій, за допомогою якого можна було б визначити пріоритетність або черговість фінансування визначених напрямків розвитку регіону. Так, у сучасних умовах розвиток регіонів України зіткнувся з низкою проблем об'єктивного та суб'єктивного походження, що зумовлює його диспропорційний характер. Основою цього

можна вважати невизначеність стратегічних пріоритетів регіонального розвитку в кризовий та посткризовий періоди, неготовність регіонів до зростаючого конкурентного тиску на внутрішньому та зовнішніх ринках у боротьбі за матеріальні, фінансові та людські ресурси, можливість ефективного використання геополітичного розташування регіональних систем та комплексів. Тактичні прорахунки регіонального розвитку обумовлені відсутністю чітко означених стратегічних пріоритетів економічного та соціального розвитку регіонів, що робить питання забезпечення дієвості стратегій розвитку регіонів в Україні надзвичайно актуальним.

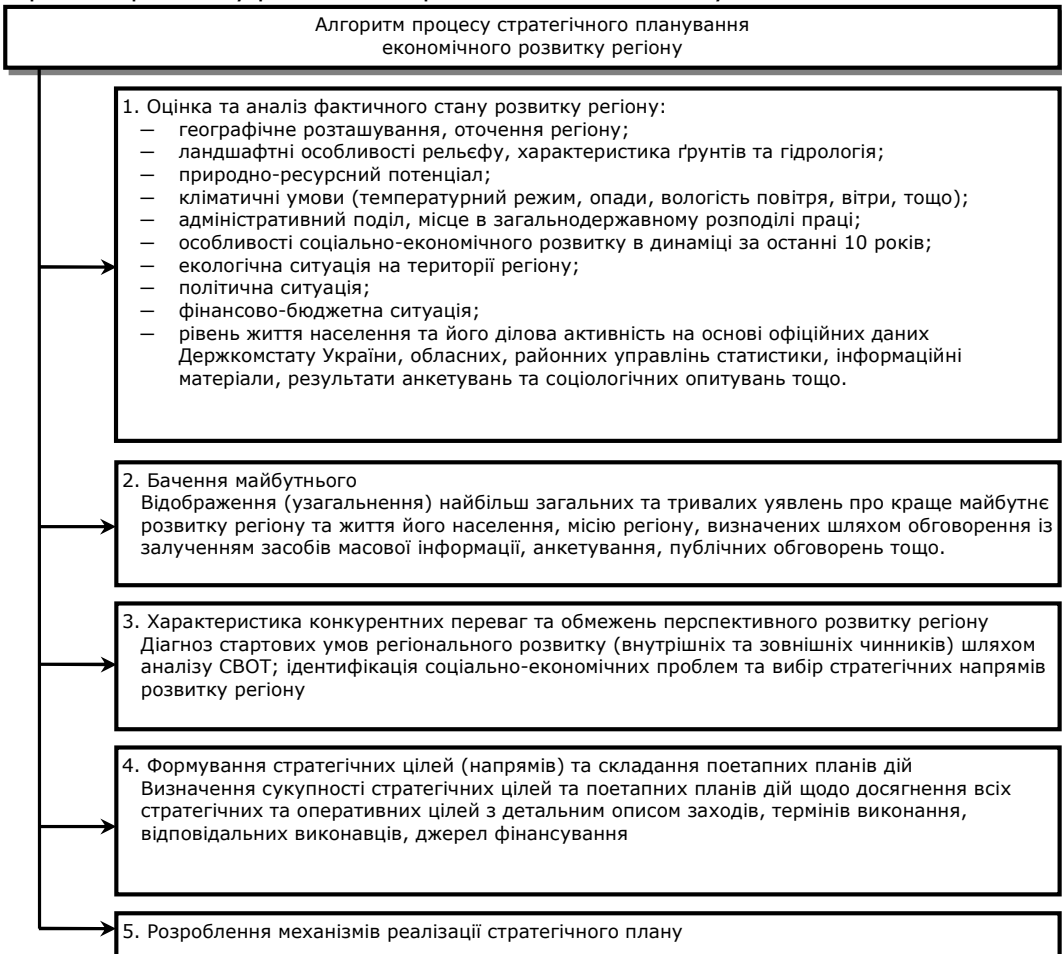

Рис. 1. Алгоритм процесу стратегічного планування економічного розвитку регіону

У докризовий період серед пріоритетів стратегічного регіонального розвитку традиційно переважали соціальні цілі. В умовах кризи першочергового значення набувають економічні цілі, оскільки саме вони є підґрунтям для відродження економічного розвитку та зростання добробуту населення, досягнення соціальної стабільності.

До 2008 року більшість регіонів України розглядала можливість використання свого геополітичного розташування як фактор, що традиційно є потужною конкурентною перевагою. Водночас в умовах глобалізації за будь-який ресурс ведеться конкурентна боротьба. Для максимального використання переваг геополітичного розташування, крім географічних, тепер необхідно створювати сприятливі економічні та інституційні передумови; формувати сприятливе середовище для інвесторів. В умовах глобалізації саме ці чинники, а також зорієнтованість стратегій регіонального розвитку на досягнення пріоритетів інноваційного розвитку, перехід регіональних виробничих комплексів на вищі технологічні уклади стають важливим ресурсом забезпечення конкурентоспроможності регіональної економіки та економіки країни в цілому.

Стають зрозумілими складність та довготривалість зазначених процесів, що виключає можливість отримання швидкого ефекту. Проте на теперішній час регіони України розвиваються в досить вузькому «коридорі можливостей», обумовленому об'єктивними факторами та бар'єрами розвитку. Особливої гостроти в сучасних умовах набуває обмеженість фінансових ресурсів як держави, так і регіонів, що посилює проблему підвищення ефективності вкладених коштів. Тому дуже важливим для кожного регіону є визначення саме тих напрямків вкладання коштів у розвиток (створення) конкурентних переваг, які дозволять отримати більший та швидший ефект у вигляді зростання показників соціально-економічного розвитку, забезпечуючи при цьому його комплексний розвиток.

Однією з основних характеристик рівня комплексного розвитку регіону традиційно виступає його місце серед інших регіонів за показниками соціально-економічного розвитку. У випадку відставання будь-якого регіону за цими показниками передбачається здійснення низки заходів, спрямованих на вирівнювання з тими регіонами, що мають перевагу, щоб подолати це відставання. Політика регіонального вирівнювання здійснюється, в основному, за допомогою таких інструментів, як дотації і субвенції з вищих рівнів бюджетної системи до нижчих. Тобто регіон при цьому, фактично, виступає як пасивний суб'єкт державної регіональної політики.

Однак на сьогодні збереження такої ситуації не відповідає новим сучасним реаліям. Якщо звернутися до практики, яка існує в Європейському Союзі, то побачимо, що в цьому міждержавному об'єднанні більшості найрозвиненіших країн світу державна регіональна політика здійснюється вже не на основі концепції регіонального вирівнювання, а згідно з новою концепцією конкурентоспроможності регіону [3; 11]. Такий підхід сприяє перенесенню на регіональний рівень активної ролі щодо здійснення комплексного високоєфективного соціально-економічного розвитку.

Зважаючи на це, ми пропонуємо наступний скорегований алгоритм процесу стратегічного планування економічного розвитку регіону, який дозволив би не

тільки врахувати конкурентні переваги регіону, а й оцінити ефективність їх використання та успішність реалізації (рис. 2).

На першому етапі реалізації алгоритму відбувається збір та оброблення вихідної інформації, що включає в себе:

- ❖ аналіз матеріалів регіональної статистики;
- ❖ аналіз історичного аспекту розвитку регіону;
- ❖ ретроспектива стратегічного планування в регіоні;
- ❖ аналіз оцінок регіону зовнішніми експертами;
- ❖ SWOT-аналіз конкурентних переваг регіону.

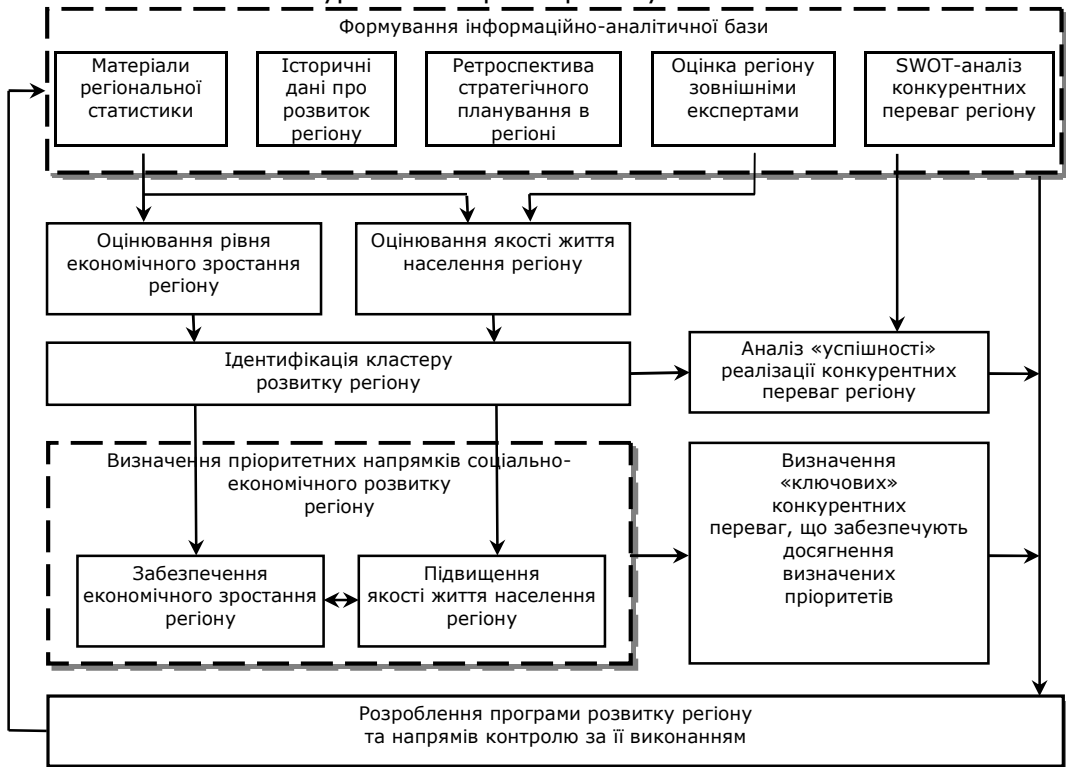

Рис. 2. Скорегований алгоритм процесу стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіону

На другому етапі визначаються пріоритети розвитку регіону на майбутній період наступним чином:

1. Ідентифікація кластеру розвитку регіону на основі одержаних даних про економічне зростання (індекс зростання валового регіонального продукту на душу населення у порівняних цінах) та якість життя населення регіону (індекс людського розвитку). Це дозволить визначити не тільки успішність реалізації конкурентних переваг регіону, а й ступінь їх впливу на економіку регіону.

2. Визначення «вектору» розвитку регіону: залежно від положення регіону обирається наступний «рівень розвитку». При цьому домінуючим напрямком

майбутнього розвитку буде або забезпечення економічного зростання регіону, або підвищення якості життя населення регіону. При цьому визначаються «ключові» конкурентні переваги вже для нового кластеру, які дозволять перейти регіону на бажаний рівень розвитку.

Третій блок передбачає безпосередньо розробку програмних заходів, реалізація яких забезпечить досягнення поставлених цілей. Програмні заходи представляють опис конкретних дій, який необхідно виконати в рамках регіональної програми.

Після цього розробляється організаційний механізм реалізації програмних заходів, що є необхідною умовою для забезпечення ефективності впровадження стратегічних планів розвитку регіону. Організаційний механізм реалізації регіональної програми – це внутрішній уклад, який визначає порядок здійснення реалізації програмних заходів щодо економічного й соціального розвитку регіону. Організаційний механізм має забезпечувати ефективне управління реалізацією програмних заходів на основі прийняття оптимальних управлінських рішень, спрямованих на вирішення певних завдань, їх реалізацію за умовами мінімізації сукупних ресурсів (включаючи тимчасовий ресурс) на шляху досягнення головної мети програми. Перевагами організаційного механізму реалізації програмних заходів є те, що в його рамках визначаються виконавці, які наділені відповідними повноваженнями та несуть відповідальність за кінцевий результат. Слід зазначити, що дуже важливим є здійснення злагоджених дій у рамках організаційного механізму з метою реалізації програмних заходів.

Надалі треба оцінити результати реалізації програмних заходів для того, щоб можна було скоригувати програмні дії у випадку, якщо це викликано об'єктивними причинами. Наприклад, може змінитися законодавство, що регламентує правове поле реалізації програми. Однак коригування в процесі реалізації регіональної програми можна вносити тільки за умови об'єктивної зміни середовища її реалізації (зворотний зв'язок).

Таким чином, розроблений алгоритм стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіону дозволяє комплексно підійти до цього процесу, врахувавши реалізацію конкурентних переваг регіону, а це, в свою чергу, дозволить забезпечити підвищення рівня розвитку регіону.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року: Постанова КМУ від 21 липня 2006 р. № 1001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо формування регіональних стратегій розвитку: Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України № 224 від 29.07.2002 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua>
3. Бажал, Ю. М. Знаннева економіка – економіка конкурентоспроможності / В кн.: Інформаційне суспільство. Шлях України. – К., Бібліотека інформаційного суспільства, 2004. С. 219-224
4. Беленький П.Ю. Дослідження проблем конкурентоспроможності / П.Ю.Беленький // Вісник Національної академії наук України. – 2007. – №5. – С. 9-18
5. Беленький П.Ю. Інвестиційно-інноваційне забезпечення конкурентоспроможності регіону /

Беленький П.Ю., Шевченко-Марсель В.І., Другов О.О. – Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2006. – 129 с.

6. Бурдяк О.В. Конкурентоспроможність регіонів як необхідна умова зростання конкурентоспроможності країни (наукова-конференція). [Електронний ресурс] /О.В. Бурдяк – Режим доступу: www.intkonf.org

7. Василенко В.Н. Конкурентоспособность регионов: истоки, оценки и перспективы / Василенко В. Н., Агафоненко О. Ю., Будяков В. Е.; Монография / НАН Украины. Ин-т экономико-правовых исследований. – Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2008. – 363с.

8. Дегтярьова І.О. Механізми управління конкурентоспроможністю регіону: сутність та місце у системі механізмів управління державою. [Електронний ресурс] / І.О.Дегтярьова – Режим доступу <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2011-1/doc/4/06.pdf>

9. Економічна енциклопедія : У трьох томах. Т.1 / Ред. кол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000 – 864с.

10. Єресько І. Формування конкурентоспроможної регіональної економіки як мета стратегічного планування комплексного розвитку регіону / І. Єресько // Конкуренція. Вісник Антимонопольного комітету України. – 2006. – № 3 (22). – С. 19-25.

11. Лендъел М. Нові інституційні механізми регіонального розвитку в Європі // Державне управління: Регіональні студії. – Вип. 1 // [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.uzhgorod.iatp.org.ua/ipard/lendel.doc